

Радослав Качан, Кароліна Маліновська, Катажина Пасяк,
Пьотр Рицельський, Малгожата Войчик

Заняття 4

Коло насильства однолітків

Uniwersytet
SWPS

RESQL

Шановні вчителі!

перед вами наш підручник зі сценаріями виховних годин, які допоможуть вам у роботі над створенням згуртованого класу та запобіганням негативних групових явищ, таких як насильство однолітків, переслідування та знущання. На жаль, у наших шкільних реаліях такі ситуації трапляються досить часто і негативно позначаються не лише на жертвах булінгу, а й на всіх учнях класу, які почуваються в ньому погано, неохоче ходять до школи та гірше вчать. Тому попередження цих явищ є невід'ємною частиною роботи вихователів і вчителів. Надзвичайно складною роботою без відповідних інструментів і підготовки.

Посібник містить 11 сценаріїв уроків, які заохочують до реальної та безпечної розмови з учнями про насильство, переслідування та знущання. Водночас у них даються надійні, засновані на дослідженнях знання про види насильства та механізми, які його викликають і утримують у групі. А також про ролі, які виконують учні: від агресорів і жертв, через активних спостерігачів, пасивних свідків, до активних захисників переслідуваних учнів. Знання, які передаються учням, дозволяють вчителю «закріпити» їх пізнавально. На наступному кроці це дозволяє, посилаючись на ці знання, показати учням, як їх можна практично використати для створення дружного класу. Це, у свою чергу, впливає на готовність учнів повідомляти вчителям про тривожні та загрозливі ситуації як безпосередньо, так і в додатку RESQL.

Інформація про уроки

Розробки уроків, підготовлені в межах програми RESQL, апробовані в 16 класах початкової школи (у сьомому та восьмому) та загальноосвітніх навчальних закладах (у першому та другому класах). Працюючи над сценаріями уроків як дослідницька група, ми використовували власний досвід, а також попередні матеріали та сценарії, використані в проєктах INKLA (Wójcik, Mondry 2017) та Bliżej (Wójcik, Hełka, Wośko 2016). Ми створили нові сценарії та адаптували наявні до потреб учнів останніх класів початкової школи та перших класів після початкової школи.

Уроки перевірялися щодо їх послідовності та зрозумілості, а також можливості їх проведення протягом 45-хвилинного уроку. Ба більше, в кожному класі, де проводилися уроки, нами визначалася їхня ефективність. На основі відгуків як учнів, що беруть участь в уроках, так і вчителів, ми внесли виправлення у сценарії. Сценарії уроків містять усю необхідну інформацію та матеріали (рисунок, розповіді, схеми), підготовлені для 45-хвилинних виховних годин.

Номер уроку	Назва уроку	Опис уроку
1	Різні види насильства	Учні дізнаються про різні види насильства та приклади насильницької поведінки різних категорій. Вони обговорюють результати дослідження насильницької поведінки у школі.
2	Насильство у стосунках	Що таке насильство у стосунках? Учні дізнаються про типи насильства у стосунках, наприклад, ізоляція, висміювання, виключення, ігнорування.
3	Кібербулінг	Учні дізнаються про форми кібербулінгу — цькування та переслідування через соціальні мережі. Вони дізнаються, як уникнути кібербулінгу, а під час перших його проявів повідомляють про проблему особі, якій вони довіряють.
4	Коло насильства однолітків	Учні дізнаються про ролі та механізми насильства з боку однолітків. Серед іншого вони аналізують ключову роль свідків насильства.
5	Конфлікти	Учні дізнаються про різні форми конфліктів. Вони вчаться розпізнавати конфлікт і називати його, а також поділяти конфлікти на конструктивні, необхідні й такі, що підтримують боротьбу з проблемою, та на непотрібні й деструктивні, які підштовхують людей до боротьби.
6	Механізми морального дистанціювання у складній ситуації	Учні дізнаються про психологічні механізми, що відповідають за пасивність свідків домагань з боку однолітків.
7	Приписування	Учні аналізують причини поведінки людей, які вважаються іншими та піддаються ризику відчуження з боку однолітків. Вони дізнаються, як ми найчастіше здійснюємо приписування, в чому полягає основна помилка атрибуції та як її уникнути.
8	Правила хорошої поведінки для будь-якої школи	Учні аналізують правила, що діють у школі. Вони розуміють свою роль у створенні хорошої поведінки у школі. Вони можуть обмінюватися правилами хорошої поведінки. Разом вони розробляють набір правил для використання в класі.
9	Повідомлення про насильство	Учні дізнаються, наскільки важливо повідомляти про акти насильства, що дозволяє підвищити безпеку жертв і побудувати добрі стосунки у класі.
10	Різниця та різноманіття	Учні вказують на кореляцію між наклеюванням ярликів на когось іншого/дивного та поведінкою щодо них, наприклад, дражніння або відмова від спілкування в класі.
11	Індивідуальні відмінності в класі	Учні вчаться відчувати основні відмінності між ними. Вони дізнаються про видимі та невидимі відмінності, а також про детермінанти індивідуальних відмінностей. Вони також дізнаються, як наше знання про себе відрізняється від знання про інших.

Сценарії уроків містять необхідні поради, які допоможуть вам проводити заняття в класі: інформація для вчителя, завдання для учнів, зразки висловлювань, додаткові матеріали та визначення, рисунки. Згідно з нашим досвідом, запропоновані сценарії можуть використовуватися окремо або реалізуватися послідовно у формі замкнутого тематичного циклу.

Ми рекомендуємо школам, які починають впроваджувати програму RESQL, пройти принаймні 4 перші уроки. Вони безпосередньо стосуються проблеми насильства, різних його форм і способів реагування на нього. Ми також вважаємо, що відчутні результати може дати регулярне проведення цих уроків і повторення їх у тій самій або дещо зміненій формі в певному класі. Повторення знайомих учням структур і змісту дозволяє їм краще їх розуміти та постійно звертатися до них. Крім того, вчителька/вчитель може використовувати приклади, вправи та рисунки уроків як матеріал для обговорення поточних справ класу. Автори багатьох рекомендованих програм запобігання насильству з боку однолітків наголошують на важливості регулярного нагадування учням про такий контент:

1. Що таке насильство? Чи вважається описана поведінка насильницькою? Як відрізнити її від того, що не є насильством?
2. Які правила діють у моєму класі та школі?
3. Як я повинен поводитися, якщо я став свідком насильства?
4. Що я можу зробити, коли насильство торкається мене? До кого та як звернутися за допомогою?

Згідно з нашим досвідом, запропоновані сценарії уроків не підходять для класів, нижчих за п'ятий клас початкової школи. Уроки, проведені за запропонованими сценаріями, можна розглядати як частину ширшого профілактичного та виховного впливу. У нових класах, які починають працювати разом (наприклад, у перших класах середніх шкіл), сценарії можна використовувати як частину заходів, які інтегрують та створюють атмосферу класу.

Саме вчитель вирішує, як провести цей урок: як розподілити окремі елементи, скільки часу слід приділити учням для наступних завдань. Наш досвід показує, що школярі молодших класів краще відповідають, коли завдання короткі, а час на приклади та спосіб їх подання визначає вчителька/вчитель. Урок у старших класах дає вчителю більше свободи, і більше часу можна приділяти обговоренню прикладів, наведених учнями, та результатів їхньої роботи у групах.

У класах, де ми очікуємо, що дисципліну буде важко підтримувати, ми пропонуємо на початку уроку:

1. Визначте правила окремих висловлювань учнів: хто говорить? Коли говорить? Скільки часу він має на це? - Рекомендуємо досить короткі висловлювання або відповіді, написані на картках,
2. Обговоріть спосіб представлення результатів роботи в групі: наприклад, вся група представляє результати роботи, а порядок презентацій та їхній час визначаються вчителькою/вчителем заздалегідь (наприклад, 2 хвилини для кожної групи).

Урок

4

Коло насильства однолітків

ТЕМА:

Свідки: якою є їхня роль?

Час:

40 хвилин

Форми роботи:

- обговорення;
- робота в групах.

Навчальні посібники/матеріали:

- картки з описом прикладу ситуації переслідування,
- картки з колом переслідування однолітків.

Цілі:

Учень/учениця:

- знає групові механізми насильства однолітків;
- розуміє та запам'ятовує визначення насильства з боку однолітків і домагань однолітків;
- визначає ролі учнів у ситуації насильства однолітків.

Методи:

- методи засвоєння знань (дискусія, бесіда);
- методи самостійного отримання знань (відведення описаним персонажам їхніх ролей, які вони виконують).

I. Вступна частина

1. Учитель знайомить учнів з темою уроку.

Темою сьогоднішнього уроку буде участь учнів у знуцанні/цькуванні інших та ролі, які вони відіграють. Такі ситуації трапляються в школах і до них потрібно бути готовими, щоб правильно поводитися й реагувати. А щоб підготуватися, потрібно знати групові механізми, які призводять до насильства з боку однолітків.

2. Учитель дає визначення булінгу/знуцання. Нагадаю, коли ми говоримо про переслідування/знуцання:

«Ми говоримо про переслідування, знуцання в тому разі, якщо людина протягом тривалого часу стає жертвою агресивної поведінки з боку одного або кількох учнів із класу: обзивання, знуцання, удари, забирання речей, плітки тощо. Переслідуваного часто виключають із класу: ніхто не хоче з ним сидіти, бути другом або повертатися разом зі школи. Буває, що над нею знуцаються в Інтернеті: до неї надходять зловмисні коментарі та записи, публікуються її смішні фото. Особа, яка зазнає переслідувань, зазвичай не має групи друзів, на яку можна розраховувати, вона самотня. Якщо учні сваряться або навіть б'ються, а потім миряться — тоді мова не йде про переслідування».

II. Основна частина

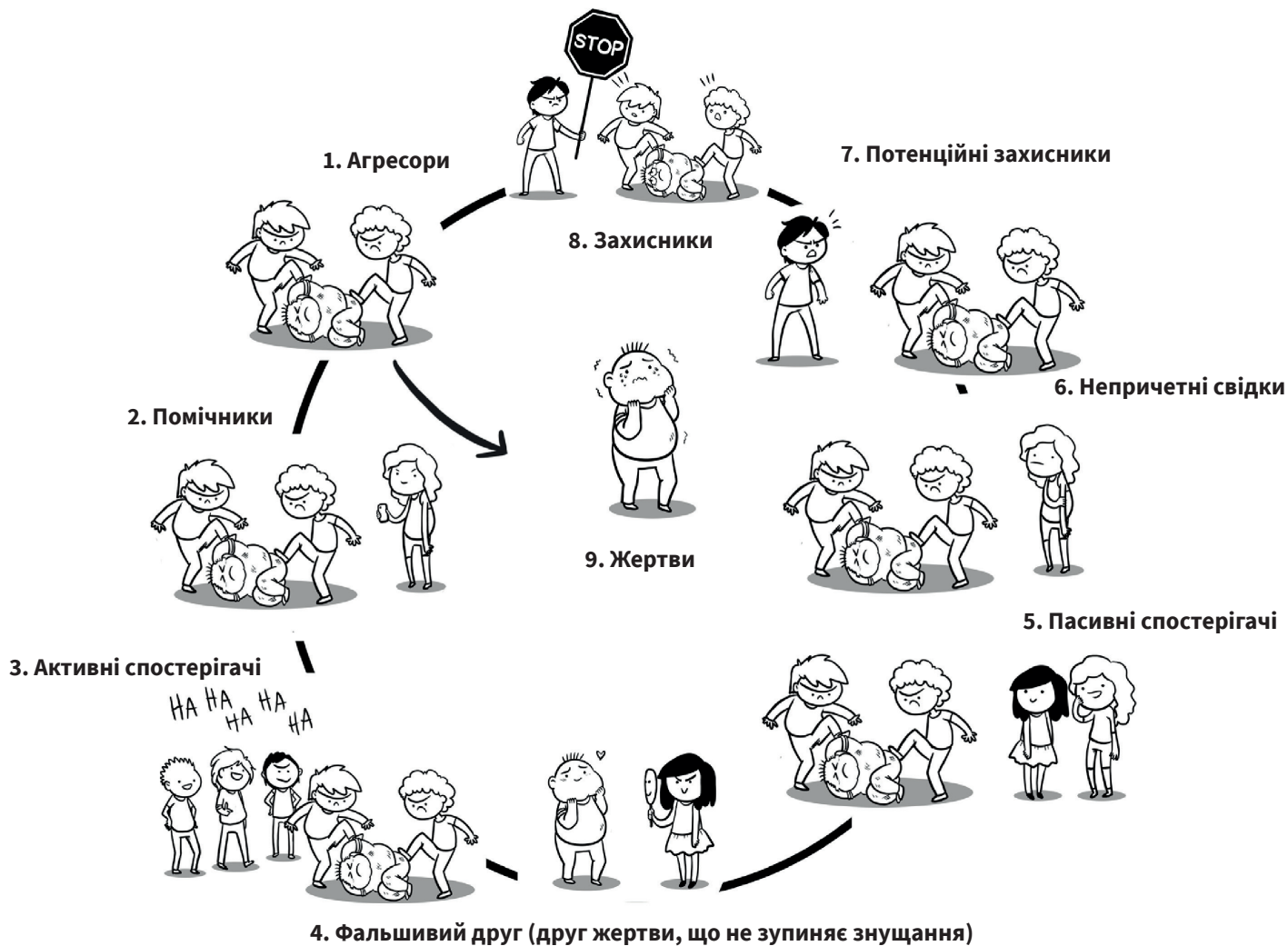
1. Учитель пояснює учням завдання 1 (визначаючи конкретну поведінку свідків до їхніх ролей). Він роздає їм роздрукований на картках опис прикладу ситуації переслідування.

Будь ласка, сядьте в пари та прочитайте опис ситуації, яка сталася в одній зі шкіл у Далласі.

«Мег приєдналася до класу минулого року, коли всі знали один одного. Пол і Марк почали сміятися з її одягу та короткого волосся. Спершу її назвали «пудинг», потім штовхали й тикали, забирали мобільний телефон і взуття на фізкультурі. Пат та її група охоче приєдналися до них, тому що їм подобалося, коли щось відбувається: вони ображали, освистували й кривлялися. Одного разу вони навіть зачинили Мег у роздягальні та страшенно сміялися, коли вона потім плакала. Більшість дівчат здебільшого сміялися над цим випадком, але в основному нічого іншого не робили. Хлопці: Бен, Майкл, Террі та Сем просто дивилися і злилися. Таким же чином діяли Джеймс і Альберт, але вони завжди виходили на вулицю та не хотіли мати з цим нічого спільного. Після цього випадку з роздягальнею Марта і Ана розповіли про це класному керівнику, бо ситуація їх сильно засмутила. Після школи, коли ніхто не дивився, вони намагалися втішити Мег. Єдиним сміливцем був Том — він сказав хлопцям залишити її в

спокої, навіть одного разу вдарив Пола. Але Том рідко був у школі, тому що тренувався. Загалом, ніхто з Мег не сидів, не розмовляв і не запрошував її на день народження. І... ще була Алі. Вона дружила з Мег після школи, але на уроці робила вигляд, що вона не її подруга, і разом з дівчатами сміялася, коли інші дражнили Мег».

- Протягом цього часу вчитель малює коло переслідування однолітків із числами та мітками ролей — без їх опису — або роздає учням пари карток із колом переслідування однолітків.

- Учитель знайомить учнів із колом домагань однолітків..

Подивіться, будь ласка, на коло переслідування однолітків. Воно показує всіх учасників ситуації булінгу в класі. Подумайте, чим займаються учні в класі Мег, і розподіліть їм представлені ролі.

- Учні підіймаються і вписують імена учня або групи учнів поруч із цифрами в колі, обґрунтовуючи свою відповідь. Учитель модерує вписування тексту, за потреби консультується з класом або змінює завдання, відповідним чином обґрунтовуючи це.

Правильні відповіді:

- Мег — жертва переслідування;
- Пол і Марк — агресори;
- Пат зі своєю групою — помічники;
- більшість дівчат — активні спостерігачі;
- Бен, Майкл, Террі та Сем — пасивні спостерігачі;
- Джеймс і Альберт — відсторонені свідки;
- Марта і Ана — потенційні захисники;
- Том — захисник;
- Алі — фальшивий друг.

5. Учитель заохочує учнів обговорити, хто причетний до булінгу в класі.

Якщо в класі відбувається знуцання, хто бере в цьому участь?

1) Чому Пол і Марк поводяться саме так?

Рекомендована відповідь:

Переслідування жертви є інструментом для агресора, що дозволяє йому досягти винагороди — тобто завоювати увагу та захоплення інших у групі. Агресор прагне бути популярним, тому він повинен вибирати жертву, ситуації та спосіб переслідування таким чином, щоб не піддаватися можливому осуду. Інші учні в класі є для агресора глядачами, для яких він розігрує свій спектакль. Тому для агресора є важливими реакції оточуючих.

2) Чому лише Том захищає Мег?

Рекомендована відповідь:

Том впевнений у собі та не боїться агресорів. Він знає, що інші учні люблять його і точно не повернуться проти нього.

Як учень, який рідко ходить до школи, з якоїсь причини [«позитивної» — бо не через виключення] знаходиться поза групою і на нього не впливають деякі механізми, що там працюють.

Вірять у свої сили, не бояться агресора.

Інші учні:

- бояться протистояти агресорам,
- вони не знають, як реагувати,
- вважають, що це не їхня справа.

3) Розглянемо активних і пасивних спостерігачів. Чому вони так поводяться?

Рекомендована відповідь:

Декому подобається поведінка агресора, тому що це вносить різноманітність у нудний шкільний день («нарешті щось відбувається»). Інші:

- вони не усвідомлюють, що підтримують булінг;
- вважають, що це не їхня справа — це інші повинні реагувати;
- не хочуть втручатися не у свої справи;
- бояться;
- вони не хочуть виділятися з-поміж решти класу;
- вони думають, що нічого серйозного не відбувається;
- вирішили, що жертва сама винна.

6. Учитель підводить підсумки цієї частини уроку.

Учні інколи не грають роль захисника, попри те дуже хотіли б, тому що бояться агресора, не хочуть ставати наступною жертвою, вважають, що в школі образи й переслідування — це нормально, вони думають, що іншим учням у класі байдуже. Вони не вміють діяти й бояться виглядати по-дурному. Вони не знають, що навіть пасивне ставлення сприяє переслідуванню, адже агресор вважає пасивних уболівальників своїми глядачами.

III. Заключна частина

1. Учитель переходить до підбиття підсумків уроку, спрямовуючи увагу учнів на власне ставлення та поведінку в разі булінгу в класі.

арешті, будь ласка, подумайте, що кожен із вас міг би зробити, якби був у класі, де один чи кілька учнів зазнали б знущань.

Зразок відповідей:

- Я поговорив би з переслідуваною після школи, щоб підняти їй настрій.
- Я б розповів про цю ситуацію вчителю або батькам.
- Я б не сміявся разом з іншими.
- Разом зі своїми друзями я б запросив цю людину посидіти з нами.
- Я б показав Полу та Марку, що те, що вони роблять, не смішно.
- Разом з Томом я б сказав їм припинити це.

- Учитель дякує учням за спільну роботу. На завершення він повторює важливість гарної атмосфери в класі та співпраці між учнями для зменшення випадків насильства з боку однолітків.

Дякую за вашу роботу на сьогоднішньому уроці. Пам'ятайте, що гарна та дружня атмосфера у класі залежить насамперед від вас. Більшість із вас не підтримують дражніння, обзивання та переслідування. Разом вам буде легше реагувати, якщо ви станете свідками такої поведінки.

- Після уроку вчитель або учні можуть роздрукувати та повісити коло переслідування в класі (без опису ролей).

Додаткові матеріали:

1. Коло переслідування з описом ролей учнів

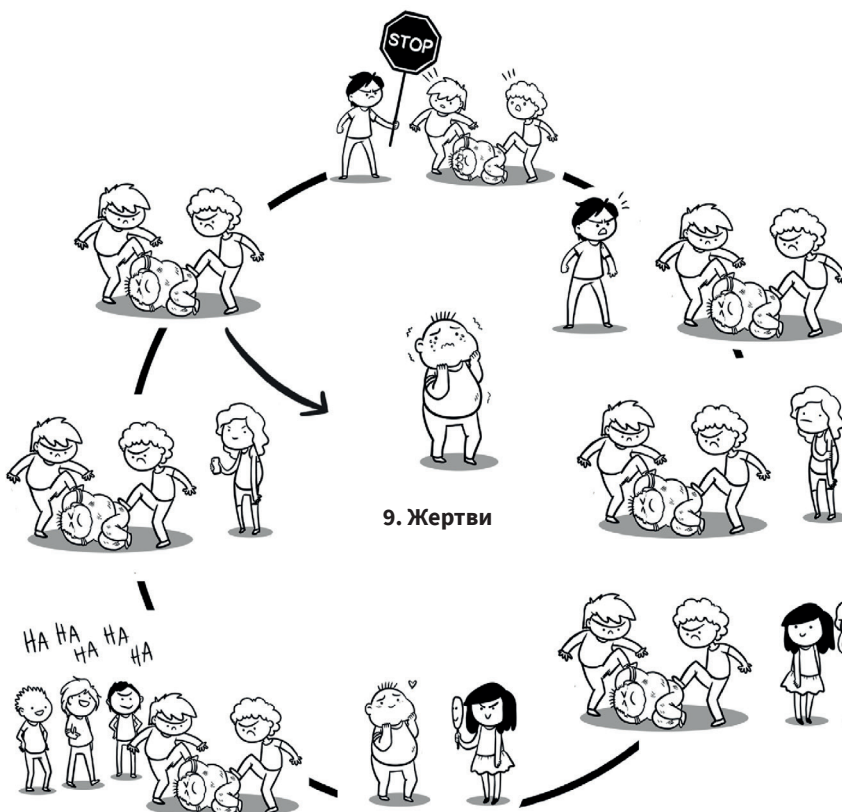
8. Захисники

Вони втручаються, щоб протистояти агресору та активно захищати жертву.

1. Агресори
Вони ініціюють переслідування і беруть у ньому активну участь.

2. Помічники
Вони охоче приєднуються до дій агресорів. Проте самі вони їх ніколи не починають.

3. Активні спостерігачі
Вони активно виявляють інтерес до агресора та його дій, сміючись, ображаючи або обзиваючи жертву. Вони розраховують на пільги соціуму у вигляді схвалення від популярного агресора в групі.

7. Потенційні захисники
Вони хочуть заступитися за жертву, але з різних причин цього не роблять.

6. Непричетні свідки
Вони активно уникають ситуацій, відвертаючись або йдучи з місця події.

5. Пасивні спостерігачі
Вони дивляться, демонструючи схвалення самою своєю присутністю.

4. Фальшивий друг (друг жертви, що не зупиняє знущання)
У ситуаціях «один на один» він поводить з жертвою як друг. Однак у групі однолітків він пасивно чи активно схвалює дії агресора, не визнає дружніх стосунків із жертвою, не захищає її, а іноді навіть приєднується до агресора.

2. Описи мотивів дій — як доповнення до висловлювань учнів

Агресор – переслідування жертви є інструментом для агресора, що дозволяє йому досягати винагороди, тобто завоювати увагу та захоплення інших у групі. Агресор прагне бути популярним, тому він повинен вибирати жертву, ситуації та спосіб переслідування таким чином, щоб не піддаватися можливому осуду. Інші учні в класі є для агресора глядачами, для яких він розігрує свій спектакль. Тому для агресора так важливі реакції оточуючих.

Помічники – хоча самі й не ініціюють переслідування, але хочуть скористатися популярністю агресора та завжди готові долучитися до його дій.

Активні спостерігачі – вони вважають дії агресора смішними та не замислюються про їх наслідки для жертви. Вони визнають, що не беруть участі у переслідуванні, оскільки лише сміються. Вони часто не усвідомлюють, що є основною причиною дій агресора.

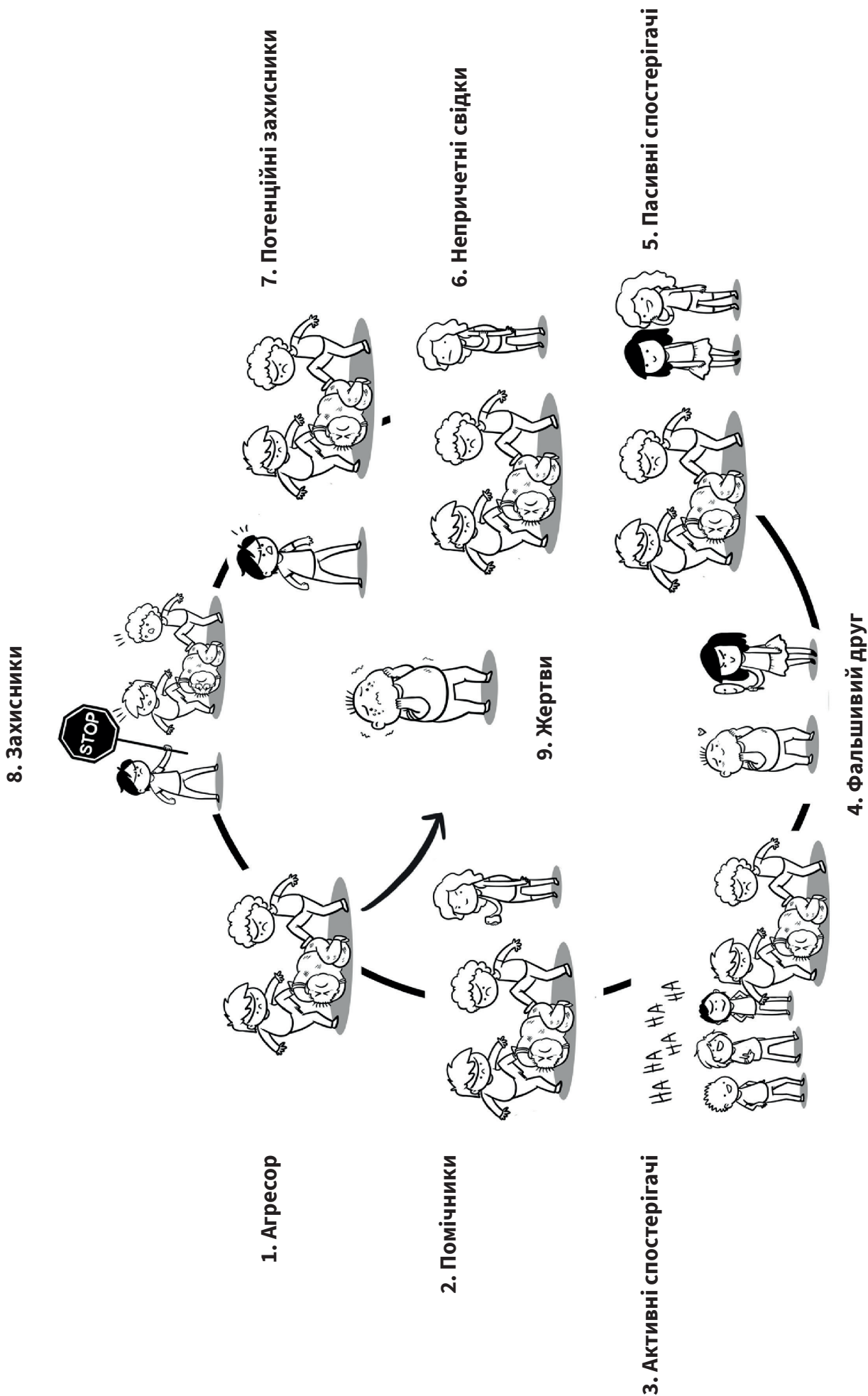
Фальшивий друг – любить жертву і охоче проводить з нею час після школи, але тиск однолітків настільки сильний, що клас не визнає дружбу з жертвою. Він боїться сам стати наступною жертвою.

Пасивні спостерігачі – вони не підтримують дії агресора, але вважають, що переслідування — не їхня справа, тому що, наприклад, жертва не є їхнім близьким другом/подругою. Вони бояться втрутитися, щоб не стати наступною жертвою, або не знають, як діяти. Вони дивляться на інших, хто не реагує, та роблять те саме.

Непричетні свідки – так само, як пасивні спостерігачі, відсторонюються від домагань, не хочуть втручатися.

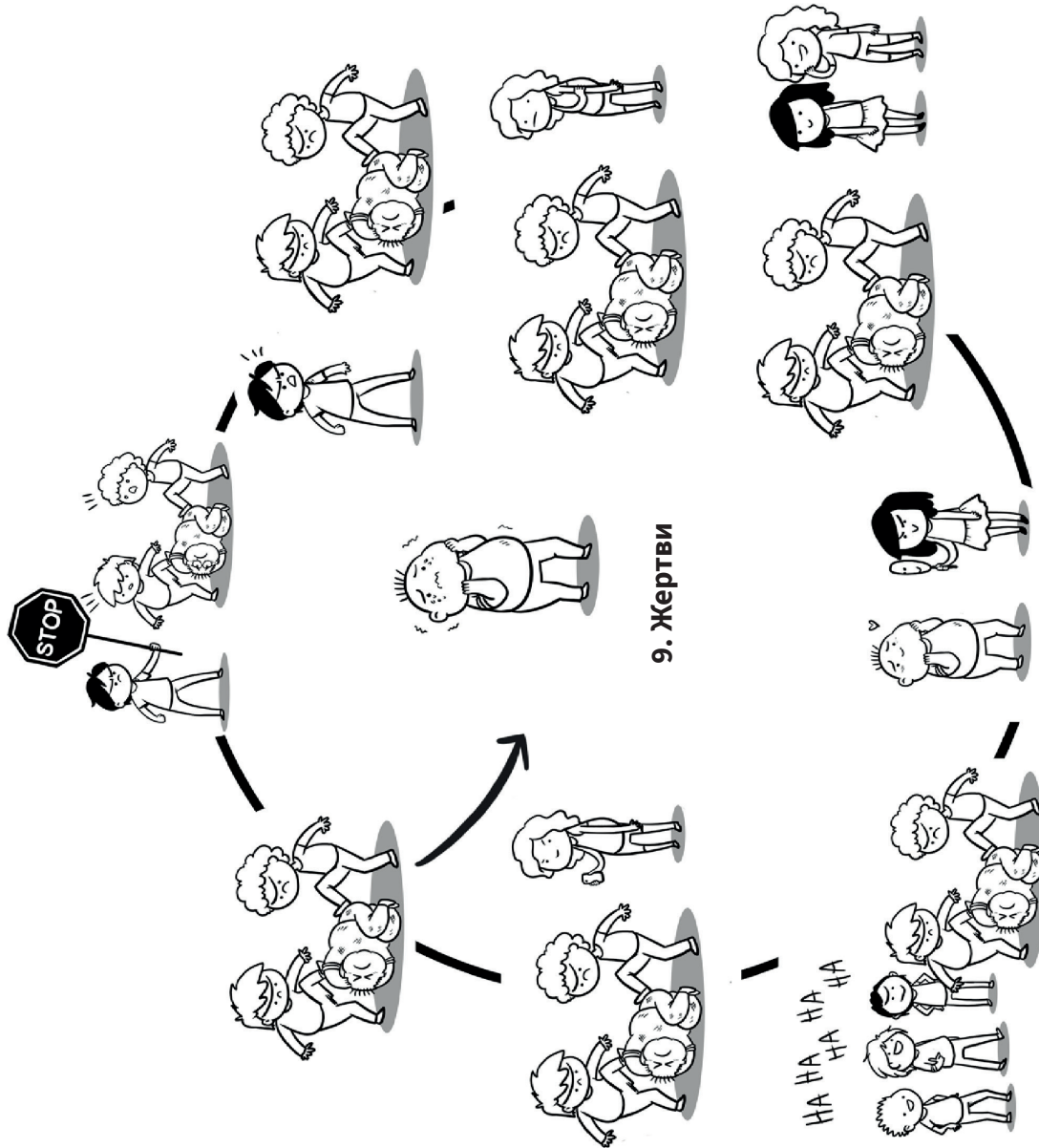
Потенційні захисники – вони відчувають, що недостатньо сильні або не займають відповідну позицію в класі, щоб ефективно захищати жертву, але з радістю це зроблять.

Захисники – вірять у свої сили, не бояться агресора.

8. Захисники

Вони втручаються, щоб протистояти агресору та активно захищати жертву.

1. Агресор

Вони ініціюють переслідування і беруть у ньому активну участь.

2. Помічники

Вони охоче приєднуються до дій агресорів. Проте самі вони їх ніколи не починають.

3. Активні спостерігачі

Вони активно виявляють інтерес до агресора та його дій, сміючись, ображаючи або обзиваючи жертву. Вони розраховують на пільги соціуму у вигляді схвалення від популярного агресора в групі.

4. Фальшивий друг (друг жертви, що не зупиняє знущання)

У ситуаціях «один на один» він поводить як жертвою як друг. Однак у групі однолітків він пасивно чи активно схвалює дії агресора, не визнає дружніх стосунків із жертвою, не захищає її, а іноді навіть приєднується до агресора.

7. Потенційні захисники

Вони хочуть заступитися за жертву, але з різних причин цього не роблять.

6. Непричетні свідки

Вони активно уникають ситуацій, відвертаючись або йдучи з місця події.

5. Пасивні спостерігачі

Вони дивляться, демонструючи схвалення самою своєю присутністю.

RESQL

**Uniwersytet
SWPS**

Варшава, 2020